

УДК 811.111'367.625:611.9

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРЕДИКАТІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ СОМАТИЧНИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Жук Х.-М.Р., викладач кафедри латинської та іноземних мов
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Стаття присвячена дослідженню семантико-синтаксичних особливостей лексико-семантичної групи соматичних дієслів англійської мови. Представлено результати класифікації соматичних предикатів та встановлено характерні особливості, притаманні цим предикатам.

Ключові слова: соматизм, соматичні дієслова, предикат, класифікація предикатів, синтагматика, лексико-семантична група, синтаксис.

Статья посвящена исследованию семантико-синтаксических особенностей лексико-семантической группы соматических глаголов английского языка. Представлены результаты классификации соматических предикатов и установлены характерные особенности, присущи этим предикатам.

Ключевые слова: соматизм, соматические глаголы, предикат, классификация предикатов, синтагматика, лексико-семантическая группа, синтаксис.

Zhuk K.-M.R. CLASSIFICATION OF PREDICATES OF LEXICO-SEMANTIC GROUP OF ENGLISH SOMATIC VERBS

The article focuses on the research of semantico-syntactic peculiarities of the lexico-semantic group of somatic verbs. The results of classification of somatic predicates are presented in the article. Characteristic peculiarities of the predicates are established.

Key words: somatism, somatic verbs, predicate, classification of predicates, syntagmatics, lexico-semantic group, syntax.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищеним інтересом до функціонально-семантичної природи мовних одиниць. У центрі уваги при цьому найчастіше виявляється речення як синтаксична одиниця, призначена до вживання у висловлюванні. Оскільки семантична структура речення здебільшого визначається семантикою і функціонуванням дієслова-предиката, цілком природно важливість і необхідність вивчення семантики саме цього компонента речення. Область семантичного синтаксису відрізняє перехід від вивчення форми до дослідження змісту синтаксичних одиниць, зокрема, відношення речення до позначуваної ним ситуації.

Мета роботи – представити результати дослідження семантико-синтаксичних особливостей лексико-семантичної групи (ЛСГ) соматичних дієслів англійської мови. Актуальність проведення дослідження визначається необхідністю комплексного дослідження соматичних дієслів у рамках лексичної і синтаксичної семантики. Об'єктом дослідження є соматичні дієслова англійської мови.

При вивченні проблеми побудови типології предикатів і в процесі побудови класифікації основних типів соматичних предикатів урахувалися різноманітні ідеї і методи (зокрема, Л. А. Львова; Ю. С. Степанова; І. П. Сусова; Т. П. Ломтева; В.В. Богданова; Р. Ван Валіна і У. Фолі; У. Чейфа; Дж. Лайонза; Т. В. Булигіної, Є. В. Падучевої) [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10].

Розглянемо зміст поняття «предикат». Ми виходили з розуміння предиката як «семантичної одиниці, що відображає ознаку в широкому сенсі і імплікує структуру денотативної ситуації» [3, с. 88]. Незважаючи на деякі трактування предиката як частини речення (присудка) або одиниці, тотожній дієслову [8, с. 120], більшість лінгвістів розглядають предикат в

якості семантичної одиниці, що видно з нижченаведених визначень предиката.

Предикат – це «синтаксична позиція, відвернута від лексичного наповнення, яка володіє значенням 'позиція предикативної ознаки'» [9, с. 58]. Предикат – це «ознака речення, в якому абстрагуються від властивостей конкретних предметів і зберігають лише місце для них» [4, с. 70]. В. В. Богданов інтерпретує предикат як «ознаку (процес, дію, стан, властивість), який може бути приписаний субстанційному носію» [1, с. 143].

Перш ніж представити семантичну класифікацію соматичних дієслівних предикатів, дамо короткий огляд найбільш відомих у лінгвістичній літературі семантичних класифікацій дієслівних предикатів.

У різних класифікаціях дієслівних предикатів виділяється неоднакова кількість їх основних семантико-синтаксичних типів. Так, С. Дік, Р. Ван Валін і У. Фолі виділяють у своїй класифікації чотири основні типи предикатів, які відображають два основні параметри ситуацій – динамічність / нединамічність, керованість / некерованість. Це дії (динамічні керовані ситуації), процеси (динамічні некеровані ситуації), положення (статичні, керовані ситуації), стани (статичні некеровані ситуації) [2, с. 383].

У. Чейф також виділяє чотири основні семантичні класи дієслів: «дія», «процес», «стан», «дія-процес». Дієслово зі значенням «дія» вживається в реченнях, суб'єкт яких є агентом (виконавцем дії). Суб'єкт дієслів зі значенням «процес» є пацієнтом, про зміну стану якого що-небудь повідомляється. Суб'єкт дієслів зі значенням «процес» також є пацієнтом, про стан або місцезнаходження якого що-небудь повідомляється. В реченнях одночасно містяться і агент, і пацієнт, дієс-

лово висловлює одночасно зміну стану свого «пациєнта» і дію «агента» по відношенню до «пациєнта» [10, с. 113-124].

Крім названих основних семантичних класів дієслова, автор виділяє «амбієнтний» стан і «амбієнтну» дію. Під амбієнтне дієсловом розуміють певну всеохоплюючу подію безвідносно до якогось конкретного «предмета» оточення. При цьому дієслово визначається як амбієнтне, якщо воно є станом або дією, але не процесом. Перевага цієї класифікації полягає в тому, що в ній враховуються значення дієслівних актантів [10, с. 113-124].

Л.А. Львов виділяє шість типів дієслівних предикатів на підставі чотирьох пар ознак: 1) постійний / тимчасовий характер зв'язку з предметом; 2) ділимість / неділимість на фази; 3) спрямованість / неспрямованість на досягнення межі; 4) керованість / некерованість ситуацією з боку одного з її учасників [3, с. 88]. Це предикати якості, стану, процесу, діяльності, події та дії.

Класифікація предикатів, запропонована Дж. Лайонзом, базується на трьох основах [11, с. 483]. В якості першої основи виступає ознака 'статичності / динамічності ситуації'; в якості другої – 'тривалість / миттєвість дії'; в якості третьої – 'керованість / некерованість ситуацією агентом'. Названі підстави дали змогу отримати п'ять типів предикатів: 1) предикати, що відображають процеси (що тривають, динамічні, некеровані агентом ситуації); 2) предикати, що відображають події (миттєві, динамічні, некеровані агентом ситуації); 3) предикати, що відображають діяльність (тривалі, динамічні, керовані агентом ситуації); 4) предикати, що відображають акт або дію (від англ. action) (миттєві, динамічні ситуації, керовані агентом); 5) предикати, що відображають стан (статичні, некеровані агентом ситуації).

У дослідженні соматичних дієслівних одиниць в основу класифікації соматичних предикатів не була покладена жодна з розглянутих класифікацій, проте всі вони враховувалися в процесі виявлення основних типів соматичних предикатів.

Соматичні предикати, виражені повнозначними дієслівними лексемами, відображають різні процеси, дії, стани людського тіла. Основні типи соматичних предикатів утворені шляхом послідовного ділення вихідного поняття з кількох причин.

У ході дослідження було отримано чотири типи соматичних предикатів: дії, реакції, процеси і стани. Диференційними були такі пари семантичних ознак: динамічність / статичність відображеної ситуації; контрольованість / не контрольованість ситуації її суб'єктом; спрямованість / не спрямованість на певну тривалість.

Дії характеризуються позитивно за всіма ознаками – вони динамічні, контрольовані, спрямовані на певну тривалість. Суб'єкт виконує довільну дію, тривалість якої має межу. До дій відносимо такі дієслівні предикати на позначення Невербального Висловлювання, як *smile, beam, grin, smirk, chuckle, simper, frown, scowl, glare, glower, lour, grimace*.

Процеси характеризуються позитивно за однією ознакою, а саме ознакою динамічно-

сті ситуації. Вони динамічні, неконтрольовані та не спрямовані на певну тривалість. До процесів належать дієслівні предикати на позначення Тілесних Процесів (*shiver, shudder, tremble, quiver, shake, palpitate, flutter, breathe, respire, snore, wheeze, sweat, perspire*) і предикати на позначення Зміни Тілесного Стану (*blanch, whiten, pale, faint, swoon, collapse*).

Реакції також характеризуються позитивно лише за ознакою динамічності ситуації, але вони відрізняються від процесів. За визначенням Т. В. Булигіної, реакції – це «інгертно тривалі (навіть короткий час) прояви» [7, с. 57] і вони позначають дії, які є реакціями людини на зовнішні або внутрішні подразники. До реакцій відносимо дієслівні предикати на позначення Тремтіння (*flinch, squinch, start, squirm, wince*), предикати на позначення Внутрішніх Станів Тіла (*shrink, recoil, cringe, quail, blench, cower, funk, falter*) і предикати на позначення Зміни Тілесного Стану (*blanch, whiten, pale, faint, swoon, collapse*).

За визначенням Ю. С. Маслова, такі дієслова як сміятися, плакати, кашляти позначають «виконання дії без зазначення моменту закінчення цієї дії як її мети» [5, с. 132]. Суб'єкт виконує мимовільну дію, яку він не здатний ініціювати або припинити на власний розсуд. Ця дія є не що інше, як реакція людини на зовнішні або внутрішні подразники: *The audience was laughing hysterically; She chortled with delight; He began to sob uncontrollably* [12].

Таким чином до реакцій також належать такі дієслівні предикати на позначення Невербального Висловлювання, як *laugh, chuckle, chortle, giggle, cry, sob, weep, wail, bawl*, та дієслівні предикати на позначення Тілесних Процесів *cough, hack, gasp, choke*.

Стани характеризуються негативно за всіма ознаками. Вони статичні, неконтрольовані, не спрямовані на певну тривалість. Сюди відносяться дієслівні предикати на позначення Сну (*catnap, doze, drowse, nap, sleep, slumber, snooze*).

Висновок. Отже, дієслівний предикат є, перш за все, семантичною одиницею, що відображає ознаку в широкому сенсі. У будь-якій семантичній класифікації представлені три основних семантико-синтаксичних типи предикатів: предикати дії, процесу і стану. Всі інші типи предикатів – це не що інше, як його окремі різновиди.

Наукова новизна роботи полягає насамперед у тому, що вперше англійські соматичні дієслова виділяються як система, встановлюються семантичні функції аргументів у соматичних предикатів, і виявляють основні типи цих предикатів.

Проведене дослідження семантико-синтаксичних особливостей соматичних дієслів англійської мови дозволило побудувати семантичну класифікацію предикатів за допомогою використання методів компонентного і контекстуального аналізу.

На основі трьох пар семантичних ознак соматичні дієслівні предикати постають як триярусна ієрархія з вершиною «динамічні / статичні прояви». Виражені досліджуваними дієсловами предикати відображають широкий спектр ситуацій: дії, реакції, процеси і стани.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданов В.В. Фазисность и фазисные конструкции // Типология конструкций с предикатными актангами. Л., 1985. С. 143.
2. Ван Валин Р. Референциально-ролевая грамматика // Новое в зарубежной лингвистике. М., 1982. Вып. 11. С. 376-410.
3. Львов Л.А. К определению основных типов глагольных предикатов // Семантика и функционирование английского глагола. Горький, 1985. С. 81-89.
4. Ломтев Т.П. Структура предложения в современном русском языке. М., 1979.
5. Маслов Ю.С. Введение в языкознание. М., 1980.
6. Падучева Е.В. Семантические исследования (Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива). М., 1996.
7. Семантические типы предикатов / под ред. Т.В. Булыгиной. М., 1982.
8. Степанов Ю.С. Имена, предикаты, предложения: семиологическая грамматика. М., 1981.
9. Сусов И.П. Семантическая структура предложения: на материале простого предложения в современном немецком языке. Тула, 1973.
10. Чейф У. Значение и структура языка. М., 1975.
11. Lyons J. Semantics. L., 1978. V. 1, 2.
12. Merriam Webster's Dictionary [Electronic resource]. – Available at: www.merriam-webster.com.